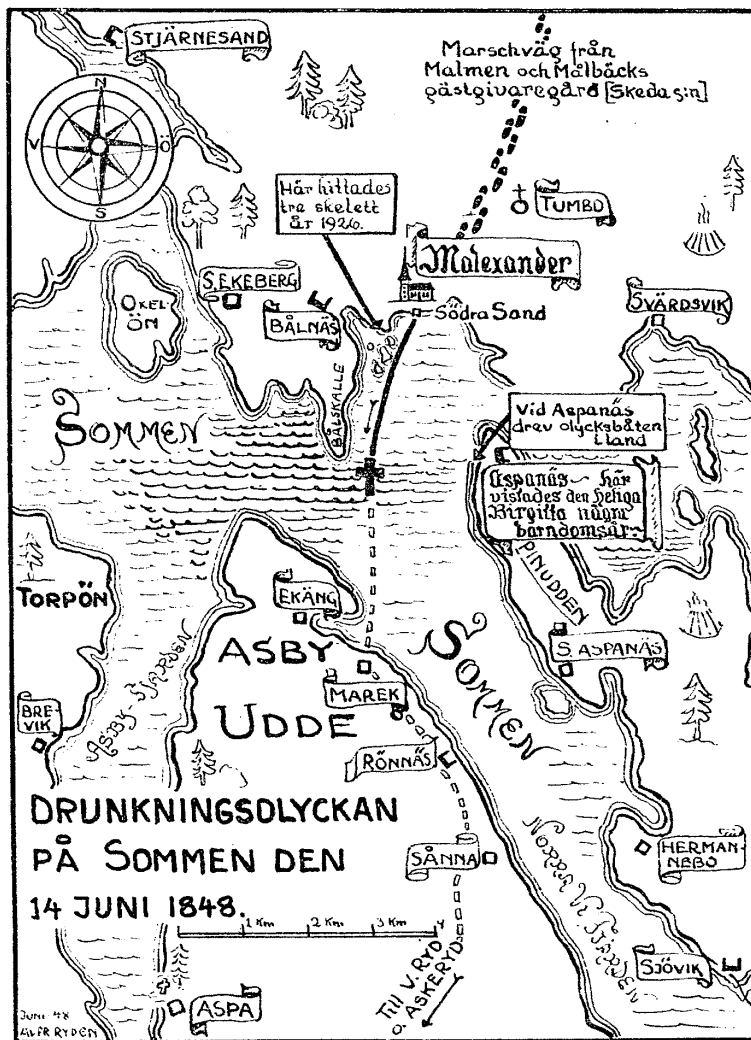

En Sommentragedi för 100 år sedan

Karta, upprättad av Alfr. Rydén, utvisande bl. a. olycksplatsen i sjön Sommen

I Östgöta Correspondenten stod den 14 juni 1848 följande att läsa under Linköpingsrubriken:

"Bewäringsmanskapet har i går upprutit från Malmen och aftågat hem. Under den korta tiden af 10 dagar hafva Bewäringsynglingarne äfwen i år gjort de utmärktaste framsteg i exercis och ytterligare bekräftat den gamla satsen, att Swensken är född till soldat."

Efter det kontingenterna bröt upp från Malmen den 13 juni hade åt-

Av disponent
Alfr. Rydén

minstone en del av beväringarna från Ydre härad påföljande dag hunnit till Malexander. Vi låter den s. k. Sommanvisan, tryckt hos C. F. Ridderstad i Linköping 1848, beskriva det följande tragiska händelseförloppet. Visan är försedd med följande inledning:

"Onsdagen den 14 juni inträffade på e. m. den sorgliga händelsen, att be-

wäringsynglingarne Olof Andersso från Stora Gallarp, Carl Olofsson från Kullarp, August Johansson från Malma, Swen Nöjd från Wassemo i Westra Ryds socken, Johannes Eriksson från Askeryd, Alexander Lind från Kalfswed, Carl Johansson från Muntala, Anders Johansson och Anders Swensson, Skafwarp i Askeryds socken, hvilka efter öfningsmötet på Malmslätten skulle åter wandra till hemorten och hade tagit vägen till Malexander, allesamman drunknade i sjön Sommen. Ynglingarne, som vi Malexander lånat sig en båt, i afsigt att begifwa sig till hemmanet Marck Asby socken, hade wäl blifwit till bjudna biträde af en kunnig roddarmen icke trots sig behöfwa en sådan ehuru sjön war upprörd af stark storm. Båten kantrade $\frac{3}{4}$ mil från land och har återfunnits sönderslagen vid Aspenäs udde. Oaktadt fler dragningar efter de döde, har de ännu ej lyckats att återfinna den. Sjön är 25 famnar djup och deröfwe Bewäringsynglingarne från Sunc socken skulle wid samma tid, men på annan båt, äfwen begifwa sig öfwer till Marck; men innan de utkommo den starkaste sjön, inträffade olycka med deras kamrater, hwadan de sölte skydd på en bergsklippa och de ifrån åsågo sina kamraters öde, utatt kunna lemna dem någon hjälp."

*

Själva visan lyder i sin helhet:

1. En sak berättar jag, Fast rysli utan mätta, Fjortonde Juni var Adeltionhundrafyrtioåtta; Nio ynglingar gick Från Malmen raskt och kvick Men döden mötte dem Ut ett ögonblick.

2. Befålet följde dem till Mälbäck by och lämnar Dem uti Herrans hand men döden var dem ämnad, De tänkte komma hem, Friska ha liv och len Omöjligt detta var, Ty sömnen sövd dem.

3. Till Malexander gick En rysli Onsdagsmorgon, Där sorgen de straffick, Fast glädje sågs i början. Försjön de skulle ut, Men tog så rysligt slut, Att alla nio sjönk I vitblå böjans djup.

4. Till Yxnäs de då gick, Att tvenne båtar låna; Olyckligt färden gick Till sorg dem mände tjäna; Om borde stego då, Men tänkte ej uppå, Att de med sådan hast Ut tiden skulle gå.

5. När de en fjärdels mil Hærotta från fasta landen, Var de än vi friskt mod Och hoppades se stranden De till Borskulle kom, Sen var vid derum, Där böljans grav Har öppnat sig för dem.

6. Då såg de dödens natt, Som dem strax överhöljde, Och vägen tog dem fatt Och i en hast besköljde. Ja skett var deras hopp, Och tiden den var kort, Sex åror hade de, Men vägen slog dem bort.

7. De tänkte vända om I längden av en bölja, Men olycksstormen kom, som skulle dem förfölja; Ja deras kraft var all I fruktan för det fall, Som de nu för sig såg I vitblå böljans svall.

8. När fyra detta såg, Att fem på botten lågo, Betänk för dessa då Var idel sorg och plågor, Som sågo väl, att då Ej bättre skulle gå Än de i samma djup Sin dödsbädd skulle få.

9. Ja nu var ej mänskors hjälp Som kunde dem befria I deras sista kval. Men genom dödens dal Gud själv förde dem Till livets glädjesal.

10. Här fanns ej präst att få Att Sakramentet dela, Men jag vill hoppas på Att dem skall intet fela, Ty de sin Nattnard får I Jesu djupa sår Uti en helig fröjd, Som evigt, evigt står.

11. När de på botten låg Och kämpade med döden, De väl varandra såg Uti den stora nöden, Men de fick kraft och mod, Här roppte Jesu blod Till dem i dödens stund; Er sista kamp blev god.

12. Vi taga avsked här. Men först av våra fäder: Tack våra fäder kär, Där Eder intet gläder, Men fäll ej Edert mod, Tag tröst av Herrens ord; Farväl! Vi mötas åt Vid klara himlens port.

13. Tack goda mödrar I! Som vänta samma möte, För var minut, Som vi tillbragt i Edra sköte. I nio månaders tid Låg vi i Edra liv; Gud stille nu er gråt, Farväl i Herrans frid!

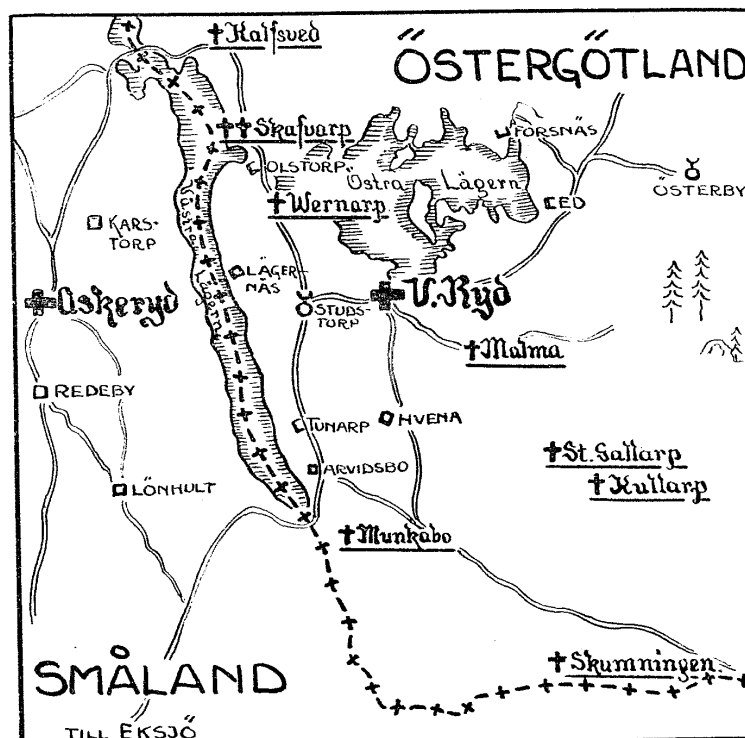
14. Tack våra syskon kär Samt alla våra vänner, Vi bjuda nu farväl Så många som oss känner. Hav tack nu en och var, Som varit vårt försvar, Ty våra själar är Hos Gud i gott förvar.

15. Hav tack husbönder med, Vi Eder tjänst ha lämnat; Vi kunde ej tro det Att det var så tillämnat, När vi från Eder gick. De ord vi höra fick: Gud vare Eder hjälp I varje ögonblick!

16. Hav tack, Gud Fader kär! För vita bröllopskläder; Hav tack Guds Son! Du är Den, som oss alla gläder; Tack helge ande god! För du i lambens blod Har tvagit vår själ, Att den är saliggjord.

17. Vi gick från sorgens land Till herrlighetens rike, Vi kom i Änglars famn Och blevo dem snart like, Då hörs i samma stund De ord av Jesu mun: Kom I välsignade, Min Faders vänner kom.

18. Då våra själar såg Hur väl försynen lagar; Vårt stoft helt stilla låg

Karta, upprättad av Alfr. Rydén, över de gårdar, där de nio omkomna beväringssynglingarna hörde hemma

I böljan sjutton dagar, Då genom Herrens hand En av oss kom i land, Som blev med pust och gråt Nedgömd i jordens sand.

19. Här vila åtta än I denna djupa floden, Ej saknas mer för dem Än blott den vigda jorden, Men om ej böljan förr Där öppna vill sin dörr, Så sker det en gång, när Vi domsbasunen hör.

20. Ja deras död den var En eftersyn oss givet, Så tänka bör en var, Som ännu är i livet, Om vi ska dö i dag, Ske Herre ditt behag Och till ett ewigt liv Oss i din glädje tag.

21. Ett bliver här till slut, Som jag ej får förglömma, Men kan ej säga ut, Ty man får ingen döma, Men den har del däri, Som lät betala sig Och handlost lämna dem åt böljans raseri.

22. Om någon frågar vem, Som visan har upfunnit, Det är en blinder dräng, Som henne sammanbundit, Fast med så simpla ord, Att alla höra kan, Att den är illa gjord Av en så simpel man.

*

Enligt en uppgift skall en blind man, kallad Blind-Gusta, författat visan. Han gick omkring i bygderna, sjöng och spelade fiol och uppträdde i synnerhet på marknaderna i Kisa

och Österbymo. Visan, som blev mycket populär, lär ha sjungits på en gammal sorglig melodi. Det har visat sig, att texten lever kvar i gott minne på sina håll ännu i dag. En äldre man från Västra Ryd, som vi nyligen sammanträffade med, kunde t. ex. återge långa stycken.

Det är klart, att olyckan väckte stor förstämning runt om i bygderna och att sorgen lade sig tung över de gårdar kring Lägernsjöarna, där de nio beväringssynglingarna hörde hemma.

Själva händelseförloppet framgår ju ganska klart av inledningen till visan. Visans Yxnäs har det inte varit möjligt att lokalisera, men det torde inte råda något tvivel om, att hemmanet Södra Sand, omedelbart söder om Mal Alexanders kyrka, var utgångspunkten för den olyckliga båtturen. Målet för sjöresan, hemmanet "Marck", var givetvis Marek på Asby udde. Av samstämmiga uppgifter synes det även vara fullt klart, att det olycksdagen rådde hård västlig vind eller storm och att tragedin inträffade, när den främsta båten lämnat det skydd, som den höga halvön Bålskalle lämnade under den första kvartsmilens rodd. Varna de av den första båtens öde, var det med all sannolikhet på udden av Bålskalle, som beväringarna från Sund

Hr Edvard Grip, Malexander, pekar ut för artikelförfattaren den plats, där de tre okändas skelett hittades 1926
Foto: Barbro Rydén

äsäg tragedins slutakt. (Den berörda halvön har här betecknats med det numera vanligen använda namnet Bålskalle. Visan skriver Borskulle, medan docent Sven Björnsson på sin vattendjupskarta över Sommen anger Bar Skalle.)

Vattendjupet på olycksplatsen är, enligt den nyssnämnda vattendjupskartan, omkring 20 meter och längre öster därom, i riktning mot Aspanäs, omkring 35 meter. Draggningarna var ju med dessa vattendjup ganska utsiktslösa och gav, som framgår av det följande, inte heller något resultat.

*

För att få närmare upplysningar om olyckans offer och uppgift om dem, som möjligen återfanns, genomgicks kyrkböckerna i landsarkivet i Vadstena. I Askeryds församlings dödbok (för dåvarande östgötadeln) finns under datum 14 juni 1848 antecknat:

"Alexander Lindh fr. Kalfsved Sörrgd, född i Askeryd 1827 11/9 ogift.

Anders Pet. Johansson fr. Skafvarp, född i Askeryd 1827 26/8 ogift.

Anders Svensson fr. Skafvarp, född i Ekeby 1826 19/2 ogift.

Samuel Joh. Ericsson fr. Wernarp, född i Ingatorp 1822 10/7 ogift.

Carl Joh. Johansson fr. Munkabo, född i W:ra Ryd 1827 29/7 ogift.

Alla 5 ofvanstående ynglingar drunknade vid hemfärden öfver Sommen från beväringmötet på Malmen."

Dessa anteckningar har med största sannolikhet gjorts en tid efter olyckan. Någon efterskrift om att någon anträffats och jordfäst i hemsocknen eller på annan plats finns inte.

Västra Ryds dödbok och begravningslängd innehåller då utförligare upplysningar. I juli månad gjordes den första anteckningen:

"Sven August Nöjd. Död den 14 juni. Beväringsskär från Skumningen. Drunknad i Somen vid återfärden från Beväringmötet. Återfanns d. 5 och begr. den 9 juli, 21 år gammal."

I september månad återfinns följande:

"August Jonsson. Beväringsskär fr. Malma. Född 1827 26/5 uti Ingatorp. Drunknad i Somen vid återfärden fr. Malmen den 14 juni. Begr. i Malexander. 21 år. Ogift.

Hans Andersson. Beväringsskär fr. St. Gallarp. F. 1827 3/2 i W. Ryd. Drunknad vid samma tillfälle som den ofvanstående, ej igenfunnen. 21 år. Ogift.

Carl Fr. Olofsson. Beväringsskär fr. Kullarp. F. 1827 9/8 i W. Ryd. Drunknad såsom de föregående, ej återfunnen. 21 år. Ogift."

Det kan anmärkas, att Askeryds församlings östgötadel — den s. k. Lägerbobygden — förenades med Västra Ryds församling från den 1 april 1877. De nio omkomna var således från gårdar, som numera samtliga ligger inom Västra Ryds socken i det sydvästra hörnet av den kil, östergötland sänder ned söder om sjön Sommen.

Av det föregående framgår, att först omkring tre veckor efter katastrofen återfanns ett av offren, nämligen Sven August Nöjd, som, enligt vers 18 i Somnavisan, "blev med pust och gråt Nedgömd i jordens sand".

Inom parentes kan nämnas, att Sven August Nöjd var bror till min farmor och att min far talade om, att denne hans morbror skulle ha be-

gravts i Asby. Riktigheten av denna uppgift har inte kunnat konstateras.

Då i följande vers talas om att "Här vilar åtta än i denna djupa floden...", kan man anta, att visan kom till, innan ännu en beväringssman, August Jonsson från Malma, återfanns. Hans stoft jordades i Malexander någon gång på eftersommaren.

1926 fann dåvarande kyrkvaktmästaren Gyllenhammar i Malexander tre skelett i en liten avsides liggande vik. Det finns skiftande meningar om detta fynd har samband med olyckan 1848. Egentligen är det väl dock knappast något som motsäger, att tre av de förolyckade, sammanklamrade i ångestfyllda dödsminuter, senare flöt upp och av vind och ström drev i lä bakom de små holmarna framför fyndplatsen, där de snabbt svallades ned i sandreveln. Då ett av offren, som förut nämnts, olyckssommaren hittades i Malexanderfjärden, kan ju det tjäna som stöd för teorin att även de tre var olyckskamrater från 1848. Hur som helst, de tre skelettens gåta blir nog aldrig löst. Möjligen kan några framtida fynd i Malexandersjöns mäktiga grusdelta ge bidrag till problemets klarläggande.

Ett är dock säkert: Malexanders sockenmän har hedern av, att en väcker vård pietetsfullt rests över graven sedan de tre okända jordats på kyrkogården. *

Den av Malexanders sockenmän resta vårdn över de tre okändas grav: "Namn och rum väl Herren känner när Han räknar sina vänner. Funna i sanden vid Sommens strand år 1926"

Foto: Barbro Rydén